

PRIJEDLOG ZA ANTONIJA VENEZIANA U ZADRU

Emil Hilje

UDK 75.033.5 (497.13 Zadar) "13"

Izvorni znanstveni rad

Emil Hilje

Zadar, Filozofski fakultet

Autor objavljuje ostatke gotičkih fresaka u crkvi sv. Šime u Zadru, koje, na temelju arhivskih vijesti i stilskih podudarnosti, dovodi u vezu s Antonijom Venezianom, mletačkim slikarom iz druge polovine 14. stoljeća.

Tijekom radova na obnovi i zaštiti crkve sv. Šime (nekad Sv. Stjepan) u Zadru, izašli su na vidjelo brojni elementi starijih gradnja, posebice arhitektonska artikulacija ranokršćanske građevine.¹ Donekle zasjenjeno tim rezultatima, slabo je zapaženo vrlo važno otkriće ostataka gotičkih fresaka na sjevernom zidu koje su ostale sačuvane i prezentirane, te su danas praktički jedino svjedočanstvo dosega gotičkog zidnog slikarstva u Zadru. Na njihovu sam vrijednost već upozorio,² no neki novopronađeni arhivski podaci nakaju me da im se ponovno vratim i pokušam ih osvijetliti s drugog aspekta.

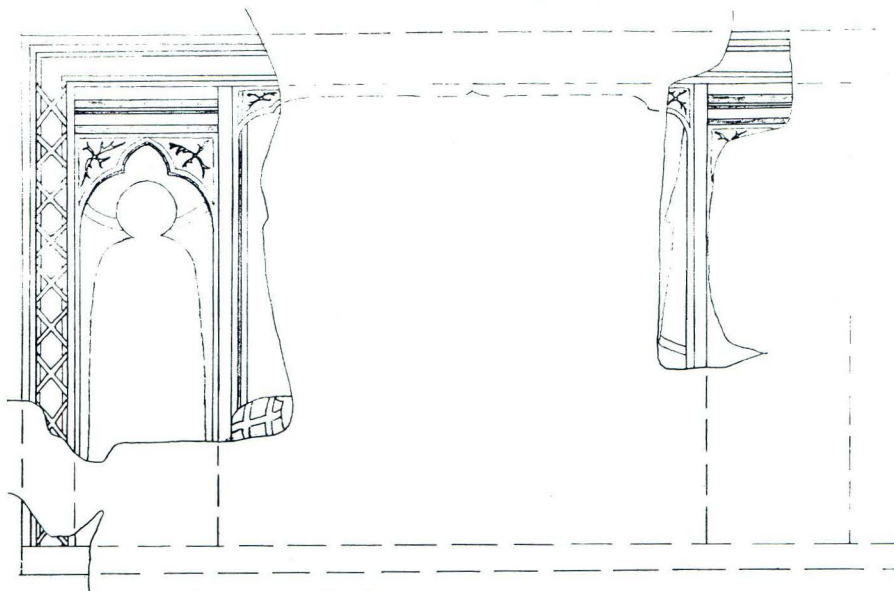
Nažalost, u pitanju su razmjerno skromni ostaci veće cjeline koja je na zidnoj plohi imitirala, u uvećanim dimenzijama, oblik slikanih drvenih poliptiha. Dimenzije čitave kompozicije iznosile su oko 320x200 cm. Uokvirena je širokim okvirom ornamentalno raščlanjene trake s tamnocrvenim, bijelim, crvenim i smeđim prugama, kojoj su na okomitom dijelu dodani i tamnocrveni ukrasi u obliku slova X. Prostor uokviren tom trakom podijeljen je na tri polja. Ona sa strana imala su dimenzije 52x171 cm, a središnje 178x171 cm. Od desnog se polja sačuvao tek dio gornjeg dijela s ostatkom slikane niše koja je bila izvedena kombinacijom svijetlozelene (osnovna) i tamnozeleno (rub, trake, vegetabilni ornament) boje. Od središnjeg se polja sačuvali tek krajnji desni i lijevi rub. Na lijevoj se strani, uz sam rub polja sačuvao stražnji dio lika bijelog konja s crvenom ormom, što upućuje na neki prizor iz života sv. Jurja,³ a u gornjem dijelu dio profila slikane niše rađen

¹ Usporedi *P. Vežić*, Starokršćanska bazilika Sv. Stjepana (crkva sv. Šime) u Zadru, Diadora 11, Zadar 1989., 323.

² *E. Hilje*, Bilješke o zidnom slikarstvu u Zadru koncem 14. i početkom 15. stoljeća, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 29, Zadar 1990., str. 247.

³ Manje je vjerojatno da bi to mogao biti prikaz zadarskog zaštitnika sv. Krševana ili prizor sv. Martina i prosjaka, ali ni te mogućnosti ne treba isključiti.

u kombinaciji ružičaste podloge s crvenim rubovima profila, te crvenim i bijelim vegetabilnim ornamentom. Završetak polja s desne strane profiliran je na isti način, a uz rub slikanog polja naslikan je neki predmet ili dio arhitekture oker boje. Lijevo je polje najbolje sačuvano. U slikanoj niši karakterističnog gotičkog profila naslikan je stojeći lik starijeg sveca u svećeničkom ruhu, koji, sudeći po konturama zvonaca koje drži u ruci, predstavlja sv. Antuna Opata. Vanjska ploha niše, iznad luka, obojena je ljubičasto te ukrašena tamno ljubičastim geometrijskim i vegetabilnim ornamentom, a tamno ljubičast je rub koji je odvaja od unutrašnjeg dijela. Unutrašnjost slikane niše je u gornjem dijelu plavosiva, a u donjem crvena. Ove dvije plohe odvojene su zakrivljenom tamnocrvenom trakom sa svijetlim florealnim ukrasima. Zakrivljenost te trake sugerira prostornu dubinu niše. Sam lik

Zadar, Crkva Sv. Šime, Ostaci fresaka u sjevernom brodu

sv. Antuna Opata nije sačuvan u donjem dijelu, a dosta je oštećen udarcima čekića (radi ogrubljenja površine za novu žbuku). Svetac je odjeven u ogrtač izveden tonovima tamnosmeđe boje, iz kojeg proviruje dio lijeve ruke u kojoj drži zvonca. Najzanimljivija je bez sumnje fizionomija lica. Inkarnat je svijetložučkast s nekim rumenijim dijelovima (obraz, rubovi lica, usne). Kosa i brada su sive, u nijansama od bijele do crne, a pojedini dijelovi imaju krem ton. Upadljive su male, gotovo okrugle oči koje gledaju ravno u promatrača, te vještina kojom su jednostavnim potezima kista definirani obrisi nosa, ušiju, usana i bora pokraj očiju. Također su i prelazi u nijansiranju sjena vrlo uspješno izvedeni.

Bez mnogo dvoumljenja moguće je ustvrditi da je u pitanju jedno od najvrsnijih djela gotičkog zidnog slikarstva na istočnoj obali Jadrana. No malobrojnost gotičkih zidnih slika, ne samo u Zadru nego i u Dalmaciji općenito, znatno otežava određivanje mjesta ovog rada u nekim širim okvirima. Ipak, skladne proporcije i prirodan stav, a osobito vrlo

Antonio Veneziano (?), Sv. Antun Opat, Zadar, Crkva Sv. Šime

sigurni potezi kista bez dodatnih namaza, otkrivaju ruku majstora koji suvereno vlada tehnikom, ličnosti koju se ne može smatrati tek skromnim provincijskim djelatnikom.

U tom svjetlu, dva, do sada nepoznata dokumenta datirana 17. i 20. srpnja 1388. godine, u kojima se kao svjedok spominje slikar Antun iz Venecije, stanovnik Zadra,⁴ dobivaju na značenju. Naime, u to doba, jedini slikar tog imena podrijetlom iz Venecije je

Antonio Veneziano (?), Sv. Antun Opat, (detalj), Zadar, Crkva Sv. Šime

čuveni Antonio Veneziano, koji je najznatniji dio svog opusa ostvario sedamdesetih i osamdesetih godina 14. stoljeća u Sieni i Pisi. Godine 1382. je u Firenci, a posljednji se put

⁴ 17. VII. 1388.: "... presentibus Donato Calelli de Ancona et Antonio pictore de Venetiis habitatoribus Iadre testibus..." (HAZd, ZB, Raymundus da Modiis, B un, F I, fol. 286); 20. VII. 1388.: "... presentibus Simone quondam Mazoli drapario et Antonio pictore de Venetiis habitatoribus Iadre testibus..." (Isto, fol. 288).

spominje 1. ožujka 1388. godine kada vraća ključeve unajmljene kuće u Sieni.⁵ Ukoliko je riječ o istoj ličnosti, njegov bi boravak u Zadru došao neposredno nakon toga i bio posljednje svjedočanstvo o njemu, to jest, najvjerojatnije pada pred kraj majstorova života.

Budući da nastanak fresaka na sjevernom zidu crkve sv. Šime u Zadru možemo približno datirati upravo u to vrijeme,⁶ a njihova vrsnoća upućuje na majstora nadprosječnih mogućnosti, nameće se potreba za traženjem paralela u opusu navedenog slikara. Nalazimo ih u tri svetačka lika u Torre degli Angeli u blizini Firence (nažalost, također u vrlo lošem stanju),⁷ osobito u liku sv. Ivana koji ima sličnu staračku fizionomiju te upravo istovjetne poteze kistom kojima su definirane bore pokraj očiju (kao vrlo upadljiva individualna pojedinost), te kosa i brada.

Sve navedeno omogućuje da se ostaci zadarskih fresaka s priličnom sigurnošću atribuiraju Antoniju Venezianu, koji bi se na taj način priključio galeriji čuvenih mletačkih slikara koji su radili za zadarske naručitelje i čija su se djela nalazila (ili se još uvijek nalaze) u Zadru: Paolu Venezianu,⁸ Catarinu,⁹ Nicoli di Pietru¹⁰ i Jacobellu del Fiore.¹¹

⁵ *L. Testi*, Storia della pittura veneziana, Parte prima - Le origini, Bergamo 1909., str. 281-295; *M. Salmi*, Antonio Veneziano, Bolletino d'Arte, Anno VII, Serie II, nr. X, Milano 1929., str. 433-452.

⁶ Naime, popravak sjevernog zida crkve odvijao se tijekom treće četvrtine 14. stoljeća, a 18. veljače 1385. godine već se u jednoj oporuci javlja nakon oslikavanja novopodignute sjeverne apside (vidi *E. Hilje*, n. dj., str. 243), što nas sasvim približava vremenu boravka Antonija Veneziana u Zadru.

⁷ *M. Salmi*, n. dj., str. 435-437.

⁸ *K. Radulić*, 'Bogorodica na prijestolju' Paola Veneziana u Zadru, Peristil 12 - 13, Zagreb 1969., str. 70.

⁹ *I. Petricioli*, Jedno Catarinovo djelo u Zadru?, Peristil 8-9, Zagreb 1965., str. 66.

¹⁰ *S. Krasić*, Inventar umjetničkih predmeta u nekadašnjoj dominikanskoj crkvi u Zadru, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 27, Split 1988., str. 238,239.

¹¹ *I. Petricioli*, Jedna Madona bliza Jacobellu del Fiore, Peristil 10-11, Zagreb 1967-68.; *K. Radulić*, 'Pranje nogu' Jacobella del Fiore u Zadru, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 10, Zadar 1972.

UNA PROPOSTA PER ANTONIO VENEZIANO A ZADAR

Emil Hilje

L'autore pubblica i resti degli affreschi gotici nella chiesa di S. Simone a Zadar (Zara), che, sulla base di notizie d'archivio e di coincidenze stilistiche, mette in rapporto con Antonio Veneziano, pittore veneziano della seconda metà del XIV secolo.